

Bűn, betegség, pszichoszomatika

– a Zsoltárok könyvében

Minden életszakasz más és más problémák elé állítja az embert. A nehézségek – legyen szó az otthonteremtés gondjairól, a munkahely elvesztéséről, egy váratlan súlyos betegségről – gyakran gyötrelmes lelkiállapotot idéznek elő. A test és a lélek egységet alkotnak, és befolyásolják egymást. Életünk történései, a bennünket ért események gondolatokat, érzéseket keltenek bennünk, amelyeket ha ismételen nem tudunk kellőképpen kinyilvánítani, nyomot hagynak bennünk, és betegség útján jelzik létüket.

Problémákkal szembesülve, az élet nehéz periódusaiban, nehezen megoldható helyzetekbe ütközve a keresztyén ember gyakran érez kísértést arra, hogy erőtlenségét és tehetetlenségét palástolva a Szentírás visszavonhatatlan örök igazságai mögé rejtőzzön, és ami számára érthetetlennek, megoldhatatlannak és megmagyarázhatatlannak tűnik, azt gyorsan a *szent* hatáskörébe utalja. Ennek olykor az a következménye, hogy éppen a felelősségtől való menekülés, az *elszámolás* miatt eltávolodunk a Szentírástól, pedig sokszor csak nem kerestük eléggé kérdéseinkre a választ, nem értjük vagy nem vesszük észre a sorok között az üzenetet.

A bennünket ért csapások, betegségek, szerencsétlenségek során magunk is abba a csapdába esünk, hogy magunkat okoljuk, hibáztatjuk bizonyos múltbeli dolgokért, ahelyett, hogy Istenbe vetett hittel, bizalommal imádkoznánk és tennénk a dolgok javulásáért.

Ha betegek vagyunk, nemcsak testünk, de lelkünk is beteg, mondhatni, egész személyiségünk szenved. Ez az a bizonyos testi-lelki kölcsönhatás, amelyet nem szabad figyelmen kívül hagynunk. Keresztyénként kötelességünk, hogy értelmezzük a Szentírás sorait, s adott esetben

hivatkozni tudjunk rájuk a lelkigondozás során. Feladatunk megtalálni azokat a kapcsolópontokat, magyarázatokat, összefüggéseket, amelyek révén választ és segítséget kaphatunk elbizonytalanodott pillanatainkban, betegségünkben, gondjainkban.

„Az is világos ugyanakkor, hogy ha helyesen használjuk, ha nem pótcselekvéseink fétiseként kezeljük, a Szentírás, melyet az egyház *élő igé-nek* tart, valóban vigasz és erő forrásaként van jelen a világban, hiszen hétköznapi sorsunk alapvető kihívásaiban szólít meg bennünket, áll mellénk, és lesz velünk egy nyelven beszélő, egy szívvel érző társunkká.”¹ Ehhez viszont meg kell találni a Szentírás és a magunk választát is hétköznapi kérdéseinkre, hogy hatékony lelkigondozói segítséget tudjunk nyújtani a körülöttünk levőknek.

E tanulmányban szeretném körüljárni, értelmezni a bűn, a betegség és a pszichoszomatika kérdését a Zsoltárok könyvében, hiszen ezek a majd háromezer éves szövegek számos olyan általános spirituális tartalmat tükröznek, amelyek kortól függetlenül egy beteg ember alapvető kérdéseit, problémáit, nehézségeit, válságait, küzdelmeit tolmácsolják.

A ZSOLTÁROKRÓL ÁLTALÁBAN

A Zsoltárok könyve a Szentírás legolvasottabb részei közé tartozik. Már a korai zsidó gyülekezet számára is énekes- és imádságoskönyvként szolgált ez a százötven istentiszteleti énekből álló gyűjtemény, amely körülbelül a Krisztus előtti II. század végére nyerte el mai formáját.

„A zsoldár szó a görög psalmos szóból származik. Jelentése ének vagy esetleg ének hárfakísé-

1 Xeravits G.: Spiritualitás a beteg ember zsoldáraiban. *Embértárs*, 2007/1., 40.

rettel.”² A könyv héber elnevezése *Tehillim*: himnuszok, azaz zenekísérettel előadott énekek. Az eredeti héber szót talán úgy lehetne a leghitelesebben lefordítani, hogy *dicsőítő ének, dicséret*. A dicsőítés mellett azonban a Zsoltárok könyvében siralmas énekek és könyörgések is találhatóak.

A Zsoltárkönyv a zsidóság és keresztyénység közös imakincse volt minden korban. Ennek az az alapja, hogy „a zsoltárokból örök emberi problémák, érzések és magatartásmódok fogalmazódnak meg: szenvedés, betegség, üldöztetés, halál, öröm, hála, ujjongás, vágy Isten után, dicséret, kérés, bűn és szeretetvallomás”.³ Közös ez az imakincs azért is, mert független a vallási hovatartozástól, azaz mindenkinek szól. „A szenvedés és a betegség, az üldöztetés és halálfelelem, a bűnbánat és a bűnvallás, a dicsőítés és a hála, az öröm és a boldogság, az Isten közelében érzett ujjongás és az Ő távollététől szenvedő ember vágyódása: olyan dolgok ezek, amelyekkel egyformán szembesül zsidó és keresztyén, muszlim és buddhista, sőt a maga módján a magát nem vallásosnak tartó ember is. Ezért a Zsoltárok a szó legmélyebb értelmében az egész emberiség imakönyve, még akkor is, ha sok kortársunknál ez az imádság néma vagy érthetetlen, talán életük végéig kimondatlan marad, és csak a szív sóvárgásában rejtezik”⁴ – fogalmazza meg *Dér Katalin*. Ehhez a gondolatmenethez kapcsolódik az is, hogy az „egyazon kiáltásban való közösség az emberi nem egésze számára lehetőségként, vágyként, reménységként jelenik meg”,⁵ mintegy szolidaritást vállalva egymással. A zsoltáros életének esetleges körülményei maradandó valósággá alakulnak át, amely látható vagy láthatatlan módon egyszerre a zsoltárosé és az olvasóé is, elvégre a Zsoltárok könyve költői formában írt imádságokat tartalmaz, amelyeket az ószövetségi kor istentiszteleti alkalmain általában énekelve adtak elő. Maguk a zsoltárok nem egyszerűen a héber val-

lások líra termékei, hanem liturgiai célra szánt imádságok.⁶ Mint ilyen, e könyv alapvetően kettős természetű gyűjtemény, mert mindamellett, hogy tanúskodik a hivatalos ókori izraelita kultusz világának magasságairól, az egyéni kegyesség mélységeiről is bizonyosságot tesz.

A zsoltárok ókori kultikus szövegekként korhoz kötött alkotások, hiszen történetileg egy adott kultusz helyi istentiszteleti rendjének kifejeződései. „A háttérben megszólaló egyén hangja azonban egyetemes értékűvé teszi őket, hiszen azok az élethelyzetek, amelyek tükröződnek bennük, az ember – a mindenkor imádkozó – sajátjai.”⁷

A zsoltárok radikális jellege nem idegen mindennapi életünktől. Pusztán arról van szó, hogy ennek a létnek a mivoltát mutatják meg, törekvésében és mindennapi fenyegetettségében, még ha ezt a látszat el is takarja.⁸

E gyűjtemény azért is különleges figyelmet érdemel, mert ez az egyetlen olyan része a Szentírásnak, ahol az ember szól az Istenhez, és nemcsak Isten az emberhez. Isten által ihletett emberek beszélnek itt Istennel úgy, hogy egy-egy zsoltárban gyakorta már a válasz is megtalálható a kérdéshez. A Zsoltárok könyve tehát Isten és ember dialógusának könyve,⁹ a legősibb és legősintébb imakönyv. Természetesen nem lehet egyirányúvá szűkíteni, hiszen a százötven zsoltár között találunk olyat, amelyben az Úr szól hozzánk, olyat is, amelyben az ember szólítja meg Istent, de ismerünk olyat is, amelyben ember beszél emberhez, egy öreg, bölcs, istenfélő, tapasztalt ember a fiatalhoz. Ez utóbbit (például a 37. zsoltárt) tanító zsoltároknak nevezzük.¹⁰

Napjainkban már elég nehezen rekonstruálható, hogy eredetileg milyen dallammal énekeltek és hogyan imádkozták e szövegeket, de az bizonyos, hogy szervesen kapcsolódtak és kapcsolódnak ma is az istentisztelethez és a gyülekezeti élet mindennapjaihoz. A Zsoltárok

2 Van de Waal, C.: *Sola scriptura – Kutassátok az írásokat IV.* Budapest, 1992, Iránytű Kiadó, 25. ■ 3 Dér K. – Horváth P.: *Bibliáismeret.* Budapest, 1999, Műszaki Könyvkiadó, 150. ■ 4 Dér K.: *A zsoltárok világa.* Budapest, 2008, Mária Rádió Kiadó, 13. ■ 5 Beauchamp, P.: *A zsoltárok világa.* Pannonhalma, 2003, Bencés Kiadó és Terjesztő Kft., 21–26. ■ 6 Vö. Tóth K.: *Zsoltármagyarázatok.* Református Teológiai Akadémia Kurzustára, 1978, 1. ■ 7 Xeravits G.: *Spiritualitás a beteg ember zsoltáraiban,* i. m. 40. ■ 8 Beauchamp, P.: *A zsoltárok világa,* i. m. 19. ■ 9 Vö. Gyökössi E.: *A zsoltárok csodálatos világa.* Budapest, 2006, Szent Gellért Kiadó, 5. ■ 10 Uo. 93.

könyvének bensőséges és közvetlen sorai minden bibliai könyvvel „beszédesebben szólnak az emberről, Isten és ember kapcsolatáról, és nem utolsósorban újra és újra előrevetítenek egy-egy képet Jézus Krisztus személyéről és életútjáról (Zsolt 16,8–11; 22; 31,6; 41,10; 69,10; 118,22)”.¹¹

Az egyes zsoltárok Isten népének hitében és hagyományában mélyen gyökerező emberekről vallanak, akik megtapasztalták, hogy Isten örömben és bánatban állandó társuk.

Nagyon nehezen lehet megállapítani a zsoltárok keletkezési dátumát, de a különböző korok szelleme újra és újra felismerhető bennük. A zsoltárok nyolcszáz év történelmének költői termései: a Krisztus előtti X. századtól kezdve valószínűleg a II. századig születtek. A legtöbb zsoltárt a választott nép fogsága utáni időből származtatják, tehát az ószövetségi történelem későbbi korszakaiból, amikor is a személyes hitvallás nagyobb szerephez jutott, mint a korábbi időkben.

1. A zsoltárok felosztása

A Zsoltárok könyve, ahogy ma a Szentírásban áll, egy gyűjtemény, amelynek százötven darabja nem egy időben keletkezett, hanem kisebb csoportokat soroltak egymás mellé a gyűjtők, talán az istentiszteleti énekléssel megbízott léviták¹² – mondja *Tóth Kálmán*.

A Zsoltárok könyvét a Szentírás öt fő részre osztja. Mózes öt könyvéhez hasonlóan beszélhetnénk a Zsoltárok öt könyvéről is, következésképpen nincs kizárva, hogy a Zsoltárok ilyen felosztása tényleg a Tóra felosztását tükrözi. Így megközelítve a két mű öt-öt könyvre osztása valóban arra mutat, hogy szoros kapcsolat van köztük.¹³ A Zsoltárok felosztását (1–41., 42–72., 73–89., 90–106., 107–150.) azzal is magyarázhatjuk, hogy a teljes gyűjtemény eredetileg különálló részgyűjteményekből tevődik össze. Némely zsoltár elején a szerző vagy szerzők egész csoportjának nevét találjuk: így például a 3–41.

zsoltár a „Dávid zsoltára” megnevezést viseli, a 42–49. „Kórah fiainak tanító költeménye”, majd az 51–65. és a 68–70. zsoltár ismét Dávid nevét viseli. A 72. és 127. zsoltár Salamonhoz kapcsolódik, az 50. és a 73–83. pedig Ászáf nevéhez fűződik. A továbbiakban kisebb gyűjteményeket találunk, például a 111–117. zsoltárt, amely a *nagy hallél* elnevezést kapta, lévén, hogy a zsoltárok *hallelujával* indulnak vagy fejeződnek be, ezt követően pedig a *zarándokénekek* (120–134.) alkotnak önálló egységet. A teljes gyűjtemény végén található a *kis hallél*, a 146–150. zsoltár, ezek szintén hallelujával kezdődnek és végződnek.¹⁴ A történelem során többféle csoportosítás szerint értelmezték a Zsoltárok könyvét. Ahhoz, hogy teljesebb képet kapjunk, szükséges műfaji szempontból is megvizsgálni a zsoltárokat.

2. A zsoltárok műfaja

A kortárs zsidó és keresztyén közösségek által használt százötven költeményt tartalmazó Zsoltárok könyve első megközelítésben két alapvető szempont szerint rendezhető: „szándékuk alapján, valamint aszerint, hogy ki szóval meg bennük. Irányultságukat illetően kétféle zsoltárt különböztethetünk meg: azt, amelynek imádkozója kér, és azt, amelyben a zsoltáros köszönetét és háliját, azaz dicséretét fejezi ki.”¹⁵

A zsoltárműfajokat legáltalánosabban a közvetkező szempontok szerint lehet megkülönböztetni: egyéni (individuális) és közösségi vagy gyülekezeti (kollektív) imádságok. Megemlíthetjük továbbá mindkét csoportban a *magasztaló* (hálaadó) és a *panaszénekeket*. Az első megkülönböztetés formai, a második inkább tartalmi jellegű. A különböző műfajú zsoltároknak jellegzetes gondolati felépítésük, belső logikájuk van, ezért a gondolatok ilyenfajta kapcsolódására különleges figyelemmel kell lenni,¹⁶ hogy érthető és értelmezhető legyen a zsoltársors magyarázata – mondja *Tóth Kálmán*.

11 *Biblia magyarázó jegyzetekkel*. Budapest, 1996, Kálvin Kiadó, 610. ■ 12 *Tóth K.: Zsoltármagyarázatok*, i. m. 1. ■ 13 Van de Waal, C.: *Sola scriptura*, i. m. 25. ■ 14 *Biblia magyarázó jegyzetekkel*, i. m. 611. ■ 15 Xeravits G.: *Spiritualitás a beteg ember zsoltáraiban*, i. m. 40. ■ 16 *Tóth K.: Zsoltármagyarázatok*, i. m. 4.

A zsoltárkutatók olyan élethelyzeteket határoznak meg, amelyek jellemzők az egyes zsoltárookra vagy a zsoltárműfajra, és a mondanivaló jobb és pontosabb megértése érdekében megkísérlik leírni e helyzeteket. A következő műfajokat említhetjük meg: nemzeti panaszének, egyéni panaszének, nemzeti hálaének, egyéni hálaének, dicsőítő ének (himnusz), továbbá hálaadó énekek, bevonulási énekek, Sion-énekek, zarándokénekek, királyzsoltárok, Isten királyságáról szóló zsoltárok, valamint bölcseségszoltárok.

A betegség és bűn kérdésköre a panasz- és hálaénekekben jelenik meg a legszámottevőbb mértékben. A kérő, panaszkodó zsoltáros valamilyen konkrét szorultságának megoldását várja Istentől, akit helyzetének egyetlen orvoslójaként szólít meg. Könyörgése egyszerre tartalmazza életnehézségeit, valamint Isten szüntelen szólítgatását, és annak a meggyőződésnek a kifejezését, hogy Istene megsegíti. A dicsérő zsoltáros azonban túl van már a megpróbáltatáson, és megtapasztalta Isten segítségét. Gyakorlatibb esetben hálát ad ezért, bemutatva, hogyan mentette ki Isten a szorultságból, máskor viszont semmilyen konkrét eseményhez nem kötődik imája, egyszerűen csak arról tudósít, milyen nagy az Isten, és mennyire dicséretreméltó.¹⁷

A zsoltárműfajok rendszerezése segít ugyan az eligazodásban, de többnyire nem lehet szematikusan belekényszeríteni a zsoltárokat ebbe az elméletbe.

Az ember életének ideje fenyegetésnek kitett, veszélyekkel teli idő is lehet. A Szentírásban megjelenő történések jól mutatják, hogy a megmentés és szabadítás révén újra és újra ajándékba kaphatja az életét az egyén, ugyanakkor jól érzékelhető az is, hogy a betegség miatti fenyegetettség másik oldala a megmenekülés a gyógyulás által.

Kálvin János megfogalmazása szerint „a százötven zsoltár az emberi lélek anatómiai atlasza, hiszen ha végigolvassuk a zsoltárokat, az emberi lelkek minden sebtét, sérülését felfe-

dezhetjük benne. Ha vannak hajótörött életek, akkor a zsoltárirók közt megtalálhatjuk, ha vannak nagy mélységből kiáltók, itt szemtől szemben állhatunk velük. Nincs olyan lelki seb, amire rá ne bukkanhatnánk.”¹⁸ Időnként felmerülhet a kérdés bennünk, hogy mennyire időszerű egy-egy szöveg, de ha egy kicsit mélyebbre ásunk a zsoltárok értelmezésében, rádőbbenünk, hogy „valóban: az egyetlen, ami igazán időszerű, az a válság. Az, ami akkor történik, amikor valami megváltozik, és a folytonosság megszakad.”¹⁹ Mai nyelvre lefordítva az élet fordulópontjaihoz kapcsolódó konfliktushelyzetekről és megpróbáltatásokról van szó. Ezekről a problémákról, változásokról beszélnek a zsoltárok. A zsoltárok könyve közvetlenül vagy közvetetten az egyház énekes- és imádságoskönyvévé vált, hiszen számos zsoltár vagy zsoltárvers épült be imádságainkba, nyelvi kultúránkba, hétköznapijainkba (például a 90. zsoltárból: „Taníts úgy számlálni napjainkat, hogy bölcs szívhez jussunk.”).

A bibliai imádságok nyelvezetére jellemző, hogy az imádkozó ember Istent nemcsak megszólítja, hanem egyes szám harmadik személyben is beszél róla. A Zsoltárok könyvében nemcsak egyéni megtérésekről vagy lelki élményekről olvashatunk, hanem a hétköznapi élet különböző társadalmi és biológiai aspektusairól is képet alkothatunk.

A következőkben a beteg embert bemutató zsoltárokról szólok röviden.

A BÉTEG EMBER IMÁI

Elég szembetűnő, hogy számos egyéni panasz-zsoltár egy-egy beteg ember imádsága. *Klaus Seybold* német zsoltárkutató 1973-ban megjelent monográfiájában ezeket a költeményeket egy műfaj képviselőiként határozta meg, amelyet a *beteg ember imáinak* (*Krankengebetenspalmen*) nevezett el.²⁰ Nagy valószínűséggel ebbe a csoportba sorolható a 38., 41., 88., illetve részleteiben a 30., 39., 69., 102. és 103. zsoltár is. Ugyanakkor a 6., 13., 32., 51., 77. és 91. zsoltár

¹⁷ Xeravits G.: Spirituális a beteg ember zsoltáiraiban, i. m. 40. ■ ¹⁸ Vö. Gyökössi E.: *A zsoltárok csodálatos világa*, i. m. 9. ■ ¹⁹ Beauchamp, P.: *A zsoltárok világa*, i. m. 13. ■ ²⁰ Seybold, K.: *Das gebet des Kranken im Alten Testament* című művét idézi Xeravits G.: Spirituális a beteg ember zsoltáiraiban, i. m. 41.

bizonyos elemeit is érthetjük olyanak, amelyek egy beteg ember imáival kapcsolatosak. A 6. zsoltárban csodálatosan nyomon lehet követni a beteg testi-lelki problémáit, a zsoltáros egész valójában szorong, halálfélelme van.²¹

A beteg ember foháskodásai a Zsoltárok könyvében különös intenzitással szólnak Istenhez. Ennek egyik oka természetesen az lehet, hogy abban az időben a gyógyítás lehetőségei meglehetősen szűkre szabottak és bizonytalan kimenetelűek voltak. Ugyanakkor a betegségek komoly társadalmi következményekkel jártak, hiszen a közösségből való időleges kizárás és a beteg elszigetelése lehetett a folyományuk. De mindezeknél talán fontosabb a beteg állapot teológiai vetülete, ugyanis az ókori izraelita ember kapcsolatot látott a betegség és a bűn, az egészség és az erkölcsi rend kategóriái között, így betegségét is Istennel való kapcsolatának szempontjából értékelte.²²

A panaszzsoltárok kérő imák, amelyekben az egyén vagy a közösség feltárja helyzetét Isten előtt, és segítséget kér tőle.

A hálaadó zsoltárokból a bajból szabadult ember mond köszönetet Istennek. Ugyanakkor számos zsoltár egyben Isten hatalmának dicsérete is. Jól meg kell értenünk azonban, hogy „itt nem a hatalom önmagában való magasztalásáról van szó. A zsoltárköltő az emberésszel alig-alig felfogható tapasztalatot éli át a maga életében. Az az Isten, aki jelen van a teremtésben és a történelem eseményeiben, a világ hatalmas folyamataiban (szabadulás Egyiptomból, honfoglalás stb.), ez az Isten ugyanakkor a legszemélyesebb TE is együttal.”²³ Ugyanaz, aki az egyén életében is jelen van, megszólítható, velem kicsinyiségemben, szegénységemben, szenvedéseimben, és megkönyörül rajta bűneimben.

A zsoltárok szövegében tükröződő beszélőt tekintve szintén két nagy csoportot találunk: egy költemény lehet az egyén imája, de lehet a közösségé is. Olyan zsoltárok is találhatók, amelyekben az egyén és a közösség hangja nem választható el egyszerűen. „Egyfelől az izraeli-

ta gondolkodásban az egyén olykor megszólalhatott úgy, mint a közösség képviselője, megismerésének, »kollektív éntudata«, másfelől bizonyos zsoltárok szándékosan használják az egyén és a közösség hangjának ritmikus változtatását.”²⁴

A zsoltáros népe szenvedését a sajátjának tekintette, ahogyan ez az „embert ültettél a nyakunkra” (Zsolt 66,12) kifejezésben is nyilvánvaló. Imádságában egy egész gyülekezet vagy nép szava szólal meg, s még akkor is, amikor a zsoltáros egyes szám első személyben beszél, a közösség nevében szól. A nép szenvedését tehát úgy írja le, mint *támadást* az ő lelke ellen. Ez indította imádságra, és Isten, aki kivette népét Egyiptomból (66,6–10), most a zsoltárost is meghallgatta.²⁵

A zsoltáros szenvedése – végletes jellegével – mély rokonságban van a minden emberi életben jelen levő, sorsfordító pillanatokkal, sőt egyesíti magában azokat a vonásokat, melyek a legszerencsétlenebbek végtelen sorára jellemzőek. Ebben az imakönyvben minden „élet vagy halál kérdése” – fogalmazza meg *Paul Beauchamp*.²⁶

A zsoltáros imádságaiban a könyörgés minden alkalommal más, csakúgy, mint a könyörgésre kapott válasz is. Itt azt is mondhatnánk, hogy „a zsoltáros, akinek eszébe jutnak énekei (Zsolt 77,7) magában az énekben találja meg a választ”.²⁷

A zsoltáros Istenhez fordulását a legteljesebb őszinteség és sókimondás jellemzi. Személyesen őszinte kérdező, elsősorban a szenvedés kérdésre vár választ Istentől: miért kell az igaznak szenvedniük, míg a gonoszok jól élnek?²⁸ Mivel a megoldást csak a földi élet keretei közt tudja elgondolni, tapasztalatai pedig radikálisan ellentmondanak igazságérzetének, kérdésére nem talál végleges feleletet. Szívében mégis ott él Isten első és örök ígérete arról, hogy mindig vele marad (2Móz 3,14). Ez a bizalom a legnyomorultabb helyzetekben is megmarad, és a zsoltáros reménykedik abban, hogy Isten nem

21 Vö. Gyökössi E.: *A zsoltárok csodálatos világa*, i. m. 36. ■ 22 Vö. Xeravits G.: *Spiritualitás a beteg ember zsoltáraiban*, i. m. 42. ■ 23 Dér K. – Horváth P.: *Bibliaismeret*, i. m. 150. ■ 24 Xeravits G.: *Spiritualitás a beteg ember zsoltáraiban*, i. m. 41. ■ 25 Van de Waal, C.: *Sola scriptura*, i. m. 41. ■ 26 Beauchamp, P.: *A zsoltárok világa*, i. m. 47. ■ 27 Uo. 16. ■ 28 Dér K. – Horváth P.: *Bibliaismeret*, i. m. 151.

hagyja el. „A zoltár tehát nem egyszerűen imádság, hanem elmélkedő ima, melynek első és legfőbb tárgya Isten jelenlétének megtapasztalása... Egyetlen dologban azonban teljesen bizonyos: tudja, történéjk bármi, Isten mindig vele lesz. Lelke mélyén ott él a bizalom az Örökkel való legelső és azután még sokszor megismélt, örök érvényű ígéréteiben... hogy minden körülmények között vele marad.”²⁹

A bűnbánati zoltárok írói is elsősorban az Istentől való eltávolodás miatt szenvedtek, és eltávolodásukat magukban, bűnösségükben találják meg. Azzal a mély hittel fordulnak Isten felé, hogy ő le tudja és le is akarja venni róluk a bűn súlyát. Sőt, megbocsátása nem olyan, mint az emberek bocsánata, elvégre Isten, velünk ellentétben nem egyszerűen megbocsátja, hanem el is feledi, elveti magától a megbánt vétket, többé nem emlékezik rá. A bűnt, amely a legfélelmetesebb e világi realitás, Isten szerető mindenhatósága a legteljesebb mértékben teszi semmivé. És ez a létező legnagyobb csoda: Isten megsemmisíti a bűnt.³⁰ Csodálatos példája ennek a 91. zoltár 5–16. verse: „Nem kell félned a rémségektől éjjel, sem a suhanó nyíltól nappal, sem a homályban lopódzó dögvészről, sem a délben pusztító ragálytól. Ha ezren esnek is el melletted, és tízezen jobbod felől, téged akkor sem ér el. A te szemed csak nézi, és meglátja a bűnösök bűnhődését. Ha az Urat tartod oltalmadnak, a Felsőgeget hajlékodnak, nem érhet téged baj, sátradhoz közel sem férhet csapás. Mert megparancsolja angyalainak, hogy vigyázzanak rád minden utadon, kézen fogva vezetnek téged, hogy meg ne üsd lábadat a kőben... Mivel ragaszkodik hozzám, megmentem őt, oltalmazom, mert ismeri nevemet. Ha kiált hozzám, meghallgatom, vele leszek a nyomorúságban, kiragadom onnan, és megdicsőítem őt. Megelégitem hosszú élettel, gyönyörködhet szabadságomban.” E sorokban nyilvánvaló az állandó támogatás, Isten nemcsak a veszélyekben ad erőt, reményt, hanem folytonos védelmezéséről biztosít.

A héber Szentírásnak sok hasonló részlete van, amelyből arra lehet következtetni, hogy Isten okozza vagy engedi meg a csapások bekövetkezését. Az az állítás, miszerint az igaz embert nem érheti semmi rossz, ellentmondott a zsidóság és a mai ember tapasztalatainak is. A 91. zoltár 3–8. verseinek értelmezése alapján értjük meg azt is, hogy a csapásokkal, betegséggel, háborúval, ellenségeskedéssel szemben Isten annyira védelmezi az igazat, hogy mindezek, ha elérik is, nem veszélyeztetik végső sorsát, örök életét, üdvösségét – hiszen az igaz embert még e súlyos csapások sem tántoríthatják el hűségétől.³¹

Az a szó, amelyet a Szentírás a *lélek* szóval nevez meg, a héber értelmezésben sokkal tágabb fogalom, mint ami a magyar kifejezés mögött rejlik. Az élet, a létezés, a személyiség egészét jelenti. Amikor tehát a Zoltárok könyvében a lélek szóval találkozunk, igen fontos, hogy az emberi élet, az emberi lét egészére vonatkoztassuk, ne pedig csak az ember *lelkére, szellemére*.³² Amikor tehát a zoltáros egy lélek megszabadításáért imádkozik, akkor arra kéri Istent, hogy az illető életének egészét áldja meg – és ebbe beletartozik a testi élet is. A Szentírás test és lélek egységének tekinti, és egyetlen egészként fogja fel az embert.³³ A test és lélek közötti szoros kapcsolat az egész Szentíráson végigvonul, amely egységben szemléli az embert, nem ismeri a test és lélek szétválasztását, benne Isten az élet Istene, a szó teljes értelmében. A zoltárokból megszólaló embereknek leggyakrabban azzal a tulajdonságával találkozunk, hogy mennyire vágnak élni. Mintha érezhetően különböznenek korunk emberétől. A vágnak ez az intenzitása ugyanakkor kisugárzik ránk is, és felébreszt,³⁴ mintegy példát nyújtva nekünk.

A beteg, aki a zoltárokból panaszok, többnyire az emberek áldozata is. Nemcsak testi fájdalmaktól szenved, hanem attól is, hogy magára hagyták, sőt kitalították, és ami ennél is több, üldözik, vádolják, elítélik, gyűlölik.³⁵ A betegség terhe mellett mindennek nyomasztó súlyával is meg kell küzdenie.

29 Dér K.: *A zoltárok világa*, i. m. 15–16. ■ 30 Dér K. – Horváth P.: *Bibliaismeret*, i. m. 151. ■ 31 Uo. 362. ■ 32 Van de Waal, C.: *Sola scriptura*, i. m. 41. ■ 33 Vö. Rotter, H. SJ: Hit és gyógyulás. *Embértárs*, 2006/1., 67–68. ■ 34 Beauchamp, P.: *A zoltárok világa*, i. m. 136. ■ 35 Uo. 61.

I. Bűn, betegség, testi megnyilvánulás

A korabeli gondolkodás szerint az ember tettei és sorsa között szoros összefüggés van, minden szerencsétlenséget Isten büntetéseként értelmeztek. A zsoltároknak is nyomon követhető a betegség és a bűn szoros kapcsolata, de a zsoltáros azt is tudja, hogy mindkettőnek gyógyítója Isten, „aki megbocsátja minden bűnödöt, meggyógyítja minden betegségedet” (103,3), máskor pedig bűneit beismervé könyörög: „gyógyítsd meg lelkemet, mert vétkeztem ellened” (Zsolt 41,5).

Amikor félünk, szorongunk, szenvedünk, lelki problémáink vannak, ha nem tudjuk kinyilvánítani vagy levezetni haragunkat, ez nyomot hagy testi állapotunkon is, sőt, lelki fájdalmaink áttételeződéshetnek fizikai fájdalmakká. Gyakran fel sem fogjuk, és nem is sejtjük, hogy nem annak ártunk, akire haragszunk, hanem magunknak. A harag, a gyűlölet, ha egy idő után nem tud elmúlni, lecsillapodni, könnyen visszafordulhat, és bennünket kínoz vagy rág. Méregbe gurulunk, és fájni kezd a fejünk vagy a gyomrunk; nem tudunk lenyelni egy bántalmat, és bedagad a nyakunk; keserűséget hordozunk magunkban, és fekélyünk lesz, s még megemlíthetnének száz más olyan betegséget, amelynek lelki oka lehet. Tulajdonképpen minden betegség mögött valami ilyesmi bújik meg, előbb lelki zűrzavarként, amely testi nyavalyává alakul – alapítja meg Gyökössy Endre.³⁶

A 32. zsoltárban jól lehet látni a bűn és a betegség kérdésének összefüggését. Amit a mai orvostudomány már tud a pszichoszomatikáról, azt a zsoltáros több ezer évvel ezelőtt érezte, sőt le is írta a 32. zsoltár 1–5. versében. Ezt a zsoltárt éppen ezért *pszichoanalitikus*, lélek-elemző zsoltárnak nevezték el.³⁷ A zsoltáros döbbenetes pontossággal elemzi, megállapítja, hogy amíg nem vallotta be bűneit, minden tagja fájt. „Boldog, akinek hűtlensége megbocsátott, vétke eltöröltetett. Boldog az az ember, akinek az Úr nem rója fel bűnét, és nincs lelkében álnokság. Míg hallgattam, kiszáradtak

csontjaim, egész nap jajgatnom kellett” (32,1–5). Míg hallgatott hűtlenségéről, s úgy tett, mintha mi sem történt volna, ami megbontotta a rendet, addig „éjjel-nappal rám nehezedett kezed, erőm ellankadt, mint a nyári hőségben”. Míg aztán „megvallottam neked vétkeimet, bűnömet nem takargattam. Elhatároztam, hogy bevallom hűtlenségemet az Úrnak, és te megbocsátottad bűnömet, amit vétettem.”³⁸

Amikor csontjai kiszáradásáról ír a zsoltáros, nem ízületi csontbetegségről, ritkulás vagy kopás miatt érzett fájdalomról szól, hanem arról, hogy van a lélek felől a test felé ható fájdalom is. A zsoltáros testi problémája nem reumatikus eredetű, mert abban a pillanatban, ahogyan Isten előtt feltárja bűneit, minden fájdalom megszűnik. Míg a zsoltáros elnyomta hűtlenségét, vétkét, s úgy élt, mintha mi sem történt volna, testi fájdalmai jelentkeztek, s álmatlanság gyötörte. Amikor nem takargatja többé, hanem bevallja, bocsánatot kap az Úrtól, aki „körülveszi a menekülés örömeivel” (32,7), azaz gyógyulni kezd. Mivel kezdődik a zsoltáros gyógyulása? Ő maga írja le: *Megvallottam neked vétkeimet*. Nem takargatja többé. Az, amit eddig elnyomott önmaga és Isten előtt, elintéződik, és ennek eredménye bocsánat és gyógyulás.³⁹ Az Isten előtt le nem tett, föl nem fedett bűn egyenlő a betegséggel, és addig kell az Úr asztalánál letenni bűnünket, amíg nem válik krónikussá, gyógyíthatatlanná a betegség. A 32. zsoltár tanulságot rejt magában, megadja az irányt a felszabadulás, a gyógyulás felé vezető úthoz.

A következőkben azokat a zsoltárokat szeretném megvizsgálni, amelyek a *beteg ember imája* kategóriába sorolhatók (38., 41., 88.). Mindhárom költemény egyéni panaszének. A hangsúlybeli különbségek mellett a beteg ember krízistapasztalatának különböző elemeit emelik ki. A 38. zsoltár panaszkodója fizikai, társadalmi és etikai kérdésekkel egyaránt küzd. A 41. zsoltár beteg embere elsősorban társadalmi helyzetének megélése miatt panaszodik, tapasztalatá-

36 Gyökössy E.: *A zsoltárok csodálatos világa*. 96. ■ 37 Uo. 81. ■ 38 Gyökössy E.: *Magunkról magunknak* (részlet). Pszichoszomatikus tünetek Dávid életében, <http://5mp.eu/web.php?a=merenyi&o=VMVvdUhrNi> ■ 39 Uo.

nak alapját a környezetével való viszonya határozza meg. A 88. zsoltár elhagyja a betegséggel kapcsolatos hagyományos problémaköröket, s figyelme a végső kérdések felé fordul. Így neki nem a múltjával és jelenével kell megharcolnia, hanem a bizonytalan és ködös, fenyegető jövő kihívásaival áll szemben.

A 38. és 41. zsoltárban a zsoltáros egyrészt kifejezetten állítja betegségének tényét. A 88. zsoltár szereplője nem beszél a betegségről, ám a halál közelségével való szembesülés – együtt a társadalmi elszigetelődés szomorú tényével – arra enged következtetni, hogy ez a zsoltár a másik kettő mellé sorolható. Érdekes dolog, hogy az imádság hangsúlya mindhárom esetben másra esik. A 38. zsoltár központi üzenete alapvetően pozitív és bizalommal teli; az átélt fizikai és emberi nehézségek ellenére a zsoltáros tisztában van azzal, hogy Istene majd meghallgatja kérését. Jóllehet a 41. zsoltár bizaloménekként zárul (12–13.), jóval sötétebb tónusú, ugyanis a zsoltáros embertársai ellenséges viselkedésével küzd, akik még a súlyos betegségnél is jobban megnehezítik életét.⁴⁰

2. A zsoltáros testi állapota

A zsoltároknak könnyörgő személy gyakran úgy beszél magáról, mint aki súlyos beteg. Ebből kifolyólag érzékeljük azt, hogy a betegségek a bibliai imádságok milyen fontos elemét képezik.⁴¹

Érdeemes megfigyelni, ahogyan egy-egy belső szervről tudósít bennünket az Ószövetség. Szinte megszemélyesítve beszél egy-egy testrészről, ami nemcsak a test és lélek szoros kapcsolatáról számol be, hanem az élet iránti mély tiszteletről tanúskodik.⁴²

A test belső szerveinek értelmezése során a szíven kívül csak kevés szerv kap önálló megnevezést. Az epe és a vese igencsak fontos szerepet tölt be. A vesék az Ószövetségben a szív mellett a legfontosabb belső szervek, harmincegy alkalommal szerepelnek.⁴³ A tüdő, a gyomor és a belek megnevezésére az Ószövetségnek

nincs olyan külön szava, mint a máj, az epe és a vesék esetében. Ezek közül is külön említésre méltó az igen érzékeny és létfontosságú máj (*kábéd*; Péld 7,23, Zsolt 16,9, 57,9), amely az emberi és állati szervezet legnagyobb mirigyszerve, és nevét épp a súlyáról kapta (*kbd*: „nehéznek lenni”).⁴⁴

Első ránézésre érdekesnek tűnhet, hogy a zsoltárok azon részeinek, amelyekben a szenvedő az egészségi állapotát panaszolja, önmagukban kevés spirituális erejük van. Amikor a 38. zsoltár a szenvedés fizikai okát érinti (4–8., 11., 18–19.), a beszélő egyszerű leíró stílusban fogalmaz, a 4. versben azonban már hasonlatokkal érzékelteti és mutatja be állapotát: „Nincs egészséges része testemnek a te átkod miatt, nincs jóléte csontjaimnak az én bűnöm miatt.”

A *csont* és *hús* kifejezések együtt az ember fizikai valóságára utalnak, a kézzelfogható valóságot bemutatva (1Móz 2,23). A csontok jelentős helyet foglalnak el a leírt tünetek kapcsán. A szó azonban gyakran az *erő* szinonimája, vagy egész egyszerűen a *talpon maradás*.⁴⁵ A „csontjaim meggyengültek” kifejezés gyakran az erő megfogyatkozásával áll kapcsolatban: „Bűnöm miatt megrokkant az erőm, csontjaim sorvadoznak” (Zsolt 31,11).

Említésre méltó mindezek mellett a szemek megbetegedéséről szóló rész is. A 38. zsoltár 11. versében és a 88. zsoltár 10. versében olvashatjuk, hogy a zsoltáros szeme világának elvesztéséről ír: „és szemem fénye, még az sincs velem”, valamint „szemem elhomályosul kínomtól”. Ez a rész konkrét fizikai megvakulásról tudósít bennünket, amely falat emel a szenvedő és környezete közti kommunikációban.⁴⁶ A betegség hatása a látásra egyike a legszenbetűnőbb és legtanulságosabb mozzanatoknak: „szemem elhomályosodott a bánattól, odavan testem-lelkem” (31,10); „szívem hevesen dobog, erőm elhagyott, szemem világa sincs már velem” (38,11); „szemem bágyadt a szomorúságtól” (88,10). Igen fontos jel olvasható ki e megnyilatkozásokból. Elveszíteni a napfény látásának

40 Vö. Xeravits G.: *Spiritualitás a beteg ember zsoltáraiban*, i. m. 42. ■ 41 Beauchamp, P.: *A zsoltárok világa*, i. m. 55. ■ 42 Vö. Wolff, H. W.: *Az Ószövetség antropológiája*. Budapest, 2003, Harmat Kiadó, 90. ■ 43 Uo. 92. ■ 44 Uo. 91. ■ 45 Vö. Beauchamp, P.: *A zsoltárok világa*, i. m. 56. ■ 46 Xeravits G.: *Spiritualitás a beteg ember zsoltáraiban*, i. m. 44.

örömét, a látást – egyenértékű a halállal. A jó látás maga az élet teljessége, s végső soron a korabeli világban ugyanez érvényes volt a test mozgásképeségére, amely magát az életet jelenti.⁴⁷ Mindezek hiánya, fogyatékosága az életkörülményeket nehezítette meg, abban a korban talán még inkább, mint manapság.

A vesék gyakran a lelkiismeret székhelyeként szerepelnek. A 16. zsoltár 7. verse például megköszöni Istennek, hogy az imádkozónak tanácsot ad, hogy az éjszaka folyamán „veséi megfeddik, azaz lelkiismerete rendre utasítja őt”. Ugyanakkor öt alkalommal írja le úgy a szöveg JHVH-t, „mint aki a szívbe és a vesékbe lát” (Zsolt 7,10; 26,2; Jer 11,20; 17,10; 20,12). A 73. zsoltár a szív mellett a veséket is a legkifinomultabb érzelmek szerveként említi (21.). A test belseje szerveivel együtt tehát az ember lelki és etikai rezdülésének hordozója is.⁴⁸

A betegségekről alkotott kép, a betegség jelensége a történelem során igen sokat változott, alakult. Mindenekelőtt a társadalom beteghez fűződő viszonya módosulhat jelentősen ilyen hosszú idő alatt, akár pozitív, akár negatív irányba. Másfelől a fizikai fájdalmak is koronként más-más formában jelentkeztek: vagy azért, mert másképp kezelték őket, vagy a természetükből adódó egyéb okok miatt.⁴⁹ Vannak régi betegségek, amelyek eltűntek, s vannak új és állandóan jelen lévő betegségek is. A bibliai imádságok által ránk hagyott anyagban felismerhető néhány betegség. Könnyen azonosítható, amit sok társadalomban a *test tüze* néven emlegetnek, vagyis a láz, a vele járó szomjúsággal és kiszáradással együtt: „Torkom kiszáradt, mint a cserép, nyelvem az ínyemhez tapadt...” (22,16); Derekam égő fájdalommal van tele, nincs ép hely testemen” (38,8); „...izzanak csontjaim, mint a parázs” (102,4).

Az, hogy a zsoltárokból látszólag keveset törődnek a zsoltáros fizikai állapotának spirituális továbbértelmezésével, talán abból következtethet, hogy a betegség tényét a szenvedő bü-

nével szoros összefüggésben szemlélték abban a korban.⁵⁰

BIZALOM, HIT, GYÓGYULÁS

A *nefes* kifejezés, amelyet legtöbbször léleknek fordítunk, a magyar nyelvben számtalan szónak feleltethető meg a héber szöveg elemzése alapján. A Zsoltárok könyve panaszainak is a nefes az igazi alanya, mint az elkínzott kedélyállapot és a mindennél jobban szenvedő lélek megtestesítője, amely megrémült (6,3), kétségbeesett és nyugtalan (42,6 és 43,5), szorong (31,8, vö. 1Móz 42,21).⁵¹

Az ókori gondolkodásban a betegség és a bűn szoros kapcsolatban állt. A *beteg ember imáinak* zsoltárosát e gondolkodásmód uralja, és innen próbálja meg értelmezni helyzetét. Következésképpen nem is tehet mást, mint elismeri bűnös állapotát, és betegségét a bűn és büntetés kategóriáinak erőterébe helyezi. Érdekes jelenség az is, hogy „azzal, hogy elfogadja az erkölcsi ókság elvét, egyben a továbblépés lehetőségét is megteremti önmaga számára”.⁵²

A zsoltáros egyszerre bűnősként és bűnbánóként helyezi magát Isten színe elé, egymást váltják testi helyzetének és bűnösségének kifejezései, amelyek a bűnököt megköltőző, elnehezítő, megbénító béklyóként mutatják be: „Mert vétkeim átcsaptak fejem fölött, mint súlyos béklyó rám nehezdedtek” (38,4–8). Egyetlen lehetősége marad, és pedig bízni abban, hogy Isten mégsem fordult el tőle végérvényesen (még ha a 88,15 értelmében elrejtí is arcát a zsoltáros elől), s bízni abban, hogy maradt valamilyen lehetőség kettejük párbeszédére.

A betegség fizikai elváltozásainál és a vele járó nehézségeknél még nagyobb gondot jelent a szenvedő zsoltáros számára a környezete reakcióival való szembesülés. E probléma hátterében nemcsak a félelem ismerhető fel a környezet részéről, hanem a betegségnek az erkölcsi renddel való kapcsolata is megnyilvánul, hiszen „ha Isten a bűnt bünteti, s a szenvedő betegsége Is-

47 Vö. Beauchamp, P.: *A zsoltárok világa*, i. m. 56. ■ 48 Wolff, H. W.: *Az Ószövetség antropológiája*, i. m. 93. ■ 49 Vö. Beauchamp, P.: *A zsoltárok világa*, i. m. 55. ■ 50 Xeravits G.: *Spiritualitás a beteg ember zsoltáraiban*, i. m. 44. ■ 51 Wolff, H. W.: *Az Ószövetség antropológiája*, i. m. 35. ■ 52 Xeravits G.: *Spiritualitás a beteg ember zsoltáraiban*, i. m. 44.

ten büntetésének következménye, akkor a beteggel való közösségvállalás az Istentől való elfordulással egyenértékűvé válhat”.⁵³

A 38. zsolttárban világosan érzékelhető, hogy a szenvedővel szemben áll egész környezete. Ha csupán a megnevezésekre figyelünk, máris világossá válik, hogy az ellenségtől a semleges érzelmű ismerősön keresztül a barátig mindenki ellene fordul. A zoltárosnak meg kell küzdenie az izolációval, előtte van „fájdalma (38,18b), amellyel meg kell küzdenie: azaz túl kell élnie, és értelmet kell adnia neki. Isten előtt van a zoltáros kiáltása (38,10a), amellyel meg kell küzdenie: azaz állást kell foglalnia ügyében.”⁵⁴

A zoltárok olyan emberek imádságai, akiknek életét hajótörés fenyegeti, ugyanakkor a 88. zoltár kivételével nem ismerünk olyan esetet, amelyben a könyörgéssel együtt ne küldenének dicsőítést is Isten felé.⁵⁵

A hajdani barátok, a régi ismerősök nem küzdenek érettük, már meghozták döntésüket, és távolságot tartanak. Továbbá olvassuk, hogy utálatossággá lett a zoltáros barátai előtt (88,9b). Itt igen fontos teológiai szempont nyilvánul meg, mert az *utálatosság* (*tó'evá*) héber szava rituális szempontból tisztátalant jelent, azaz olyasmit, amit Isten elvet, s ami beszenyenezi azt, aki kapcsolatba kerül vele. Következésképpen „a zoltáros így teológiai szinten is elszakad embertársaitól, akik azt látják benne, ami egyéni istenkapcsolatuk szempontjából is hátráltató”.⁵⁶ Ezzel aligha marad olyan terület az életében, ahol megértést, szolidaritást remélhetne környezetétől. Az ellenség és a betegség kapcsolatának számos más árnyalata is lehetséges: a gyűlölet pusztá érzékelése elegendő, hogy megbetegítsen, anélkül, hogy az ellenségnek bármit is tennie kellene.⁵⁷

A 38. zoltár negatív istenkepe után egy igen fontos szempontra kell rávilágítani, amely a zoltáros és Isten kapcsolatára vonatkozik. Ez a tény azért fontos, mert sajátos fényt ad a szenvedés sötétségében, s a szenvedőt a remény le-

hetőségébe helyezi, hiszen a beteg ember imáiban mindig helye van az Isten szabadításába vetett bizalomnak.⁵⁸ Nagyon szépen nyomon követhető, ahogyan a zoltáros nézőpontja fokozatosan alakul át a bizalom kifejezésén keresztül egy érte cselekvő Isten képéig. Míg az elején egyszerűen Istennek nevezi (38,2–3) a 16. versben már *Istenemnek* hívja. Végül a 23. versben a *szabadításom Istene* kifejezést találjuk, amely egyszerre jelöli az egyén és az Isten viszonyát (*enyém*), valamint hogy Isten nem hagyta el az embert, mellette áll (*szabadít*). A gyógyítás a bűnbocsánat által következik, így nem is lehet más, mint az egész ember, a személyiség gyógyítása. „A személyiség – kapcsolat, kapcsolatok hálózata, Istennel és embertársainkkal. Ennek a kapcsolatnak a helyreállítását jelenti a gyógyítás, és ezúttal merőben felesleges azon tünődni, hogy micsoda ez a gyógyítás orvosi értelemben, vagy hogy milyen összefüggést láttak a régiek a bűn és a testi betegségek között. Másról van szó” – fogalmazza meg a gyógyítás summáját Dér Katalin.⁵⁹

Ha összességében nézzük a zoltárokat, arra a következtetésre jutunk, hogy a zoltáros, bár „aláveti magát kora elképzeléseinek bűnről és halálról, bár elszenvedi saját fájdalmát és környezetének gonoszságát – a végső perspektíva a szabadító Istenbe vetett bizalom és a segítségének bekövetkeztére irányuló töretlen reménység”.⁶⁰

Ha jobban megnézzük a betegséggel, gyógyulással, szenvedéssel kapcsolatos szentírási részeket, azt vesszük észre, hogy milyen sok különböző alkalmat jelentett mindez Izraelnek arra, hogy párbeszédbe kezdessen Istennel. A cél elérésekor pedig mindenekelőtt Isten dicsőrete válik hangosabbá, egyszerre mondvá köszönetet a gyógyulásért és Isten bocsánatáért⁶¹ (Zsolt 30,3.6.12; 32,2–11; 103,3). A test szenvedése gyakran ad lehetőséget az önvizsgálatra. A szenvedő nemegyszer felismeri hibáját, mulasztását (Zsolt 38,5; 39,9.12; 41,5 stb.); azt,

53 Uo. 45. ■ 54 Uo. 46. ■ 55 Beauchamp, P.: *A zoltárok világa*, i. m. 143. ■ 56 Xeravits G.: *Spiritualitás a beteg ember zoltáraiban*, i. m. 46. ■ 57 Beauchamp, P.: *A zoltárok világa*, i. m. 63. ■ 58 Xeravits G.: *Spiritualitás a beteg ember zoltáraiban*, i. m. 49. ■ 59 Dér K.: *A zoltárok világa*, i. m. 176. ■ 60 Xeravits G.: *Spiritualitás a beteg ember zoltáraiban*, i. m. 49. ■ 61 Vö. Wolff, H. W.: *Az Oszövétség antropológiája*, i. m. 185.

hogy erejét felemésztette, hogy bűneit elhallgatta, és megpróbált tudomást sem venni róluk, amíg végül megvallotta őket (Zsolt 32, 3–5; 107,17–19). Azonban Isten megbocsátó ígérete a gyógyulás kezdetét jelentheti (Zsolt 32,5; 107,20).

A betegség a történések megvizsgálásán túl a jövőn való elmélkedésre is indíthat, és a figyelmeztető, nevelő szerep mellett a gyógyulást az Isten rendelkezései iránti bizalom és a hit próbájával köti össze.⁶²

Egy ember életében a szerencsétlenség pillanata több, mint egyetlen pillanat, rányomja bélyegét egész életére. A zsoltárok nem egyik vagy másik betegséget írnak le, nem körtörténetileg járnak körül a betegségek meglétét, hanem jeleik leírásával gyakran a halál képe jelenik meg, hol a pillanatnyi tapasztalat, hol pedig a költői inspiráció szerint. A zsoltáros kesereg: „Belefáradtam a sóhajtozásba” (6,7); „A gond miatt vége lesz életemnek, a sóhajtozás miatt eszten-deimnek” (31,11); „Hangos jajgatásom közben húsom a csontomra száradt” (102,6). Mindezek dacára azonban reméli, élni fog, Isten nem hagyja el.

Nagyon érdekes az a tény, hogy a beteg helyzete, amint a zsoltárok elének tárnak, nem azonos azzal, amit rendszerező gondolkodásunkkal tulajdonítunk neki. Tudatunk – tudattalanunk talán kevésbé – különbséget tesz a csapások között, és elválasztja őket egymástól: más a beteg esete, más a kitalált, a fogolyé, a vádlotté. A zsoltárokban ellenkezőleg, a bajok mindig együtt járnak: a bíróság előtt megjelenő vádlott csaknem mindig beteg is, és a beteg csaknem mindig vádlott is.⁶³

Ha a zsoltárok imádságai csupán egy réges-rég elhunyt ártatlan ember sorsát érintenék, a Zsoltárok könyve nem lenne több élettelen irattárnál. Ezek az imádságok kétségkívül egyedi élethelyzetekben fakadtak fel, ám az ezeket leíró szavak mögött egyetemes igazság húzódik meg. Nem így van-e a mi életünkben is? Életünk végső igazsága a sokszor túlságosan is esetlegesnek tűnő események mögött rejtőzik.⁶⁴

Egy bibliai könyv megfejtésével tulajdon életünkhöz kerülünk közelebb.

1. Test és lélek kapcsolata a 38. zsoltárban

Talán egyike a legőszintébb és legnaturalistább betegségeírásoknak a 38. zsoltár. Egy súlyos betegségben szenvedő ember viszi nyomorúságát Isten elé. A nagy mélységből kiáltó, szenvedő ember zsoltára ez. „Uram, haragodban ne fenýíts meg engem, mert nyilaid belém akadtak és rám neheztedek” (38,2–3). Kesergéseit, panaszkodását a betegségek egész sora nyitja meg. Összefüggő kifejezésekkel mutatja be testi összeomlását: „nincs ép hely és sértetlen csont” (4), csak megbúzlódott, gennyes sebek (6), kimerültség, összetörtség, szívfájdalmak (9), heves szívverés, meggyengült szemek, gyengeség (11), nagyothallás, beszédzavarok (14–15).⁶⁵ Panaszolja fájdalmait, szenved környezetétől, ugyanakkor bűnös voltát is elismeri Isten előtt (5).

Bűn és betegség kapcsolatának elképzeléséhez tartozik a kép Isten nyilairól (3). A csontok (4) is az ember egész testét jelentik. A derék a nemzési képességet fejezi ki, az égő fájdalom valószínűleg lázra utal.⁶⁶ A testi kínok felsorolását az elhagyatottság és ellenségeskedés miatti panasz követi. A 12. versben is találkozunk a bűnnel való asszociációval, hiszen a beteghez közel állók visszarettennek a betegség látványától, mert a súlyos bűn jelét látják benne: a gonosz lelkületűek pedig megkísérlik felfedni a bűn mibenlétét, hogy a beteget megvádolhassák (13). Nem elég a fizikai fájdalom, a betegség, az önvád és a hiedelem, miszerint a betegség valamilyen bűnnek a következménye, hanem ehhez társul a másik nagy szenvedés, hogy kitalált vád lett. Noha a szerző elismeri bűneit Isten előtt, és meg is bánja őket (19), védekezik ellenségeinek rágalmai ellen (13,20). Ugyanakkor hallgatása (14) jelentheti azt is, hogy nem tudja és nem is akarja magát megvédeni, hanem teljes bizalommal és hittel Istenhez fordul, neki adja át ügyét (22,23).

62 Uo. 184. ■ 63 Beauchamp, P.: *A zsoltárok világa*, i. m. 55. ■ 64 Uo. 77. ■ 65 Wolff, H. W.: *Az Ószövetség antropológiája*, i. m. 180. ■ 66 Vö. *Biblia magyarázó jegyzetekkel*, i. m. 637.

2. Test és lélek kapcsolata a 41. zsoltárban

Ez az egyéni hálaének áldásmondással kezdődik, melyben az imádkozó általános tanításként adja tovább tapasztalatait: Isten megsegíti a nyomorúságban azt, aki jól bánik a betegekkel és a nincstelennel. E zsoltárban a szenvedő ellenfeleinek szavaiból tűnik ki súlyos betegsége.

A zsoltáros itt nem mondja el nyomorúságát, inkább idézi azt a panaszéneket, melyet súlyos betegségében intézett Istenhez. Különösen az ellenség és az egykori barátok viselkedése miatt panaszkodik, akik üldözik, alattomosan elárulják, sőt vádolják, mint Isten által megbüntetett bűnös embert (6,10).⁶⁷ Az egész zsoltár hangulatában egy súlyos teher, nyomás és a kitaszítottság érzése uralkodik. Hitét, bizalmát is az ellenséggel való kapcsolata fényébe állítja: „Abból tudom meg, hogy kedvelsz engemet, ha ellenségem nem ujjong felettem, engem pedig feddhetetlenségemben támogatsz, és színed elé állítasz mindenha” (12,13). Az Istenbe vetett mély hit, a megnyugvás, a bizalom gyógyír a beteg lélek számára, hiszen örökre Isten közelében tudhatja magát (13), és hogy ez mit jelent, arról tanúskodik a 16. zsoltár: „te támogatod sorsomat... teljes öröm van tenálad” (5–11).

3. Test és lélek kapcsolata a 88. zsoltárban

A 88. zsoltár az előzőkhöz képest érdekes szempontváltással lepi meg az olvasót, hiszen konkrét nehézségeit csak érintőlegesen említi a panaszkodó, s a halál közelsége miatt szemrehányásokkal illeti Istent.⁶⁸ Egy halálos beteg kiált Istenhez, már a sírban látja magát. Rögtön a zsoltár címe után ezt olvashatjuk: *Mahalath-lehannóthra*, amit ha zenei nyelvre fordítanánk, talán a *triste, molto triste*, azaz *nagyon szomorúan* kifejezés lenne találó.⁶⁹ A szövegből nagyon világosan kitűnik, hogy írója nagybeteg, még-hozzá ifjúságától kezdve: „nyomorult és holt-eleven vagyok ifjúságomtól kezdve” (16). Az Ószövetséget tanulmányozók szinte egyöntetűen azt állítják, hogy ez a fiatalember valószínű-

leg betegen született, vagy korá gyermekkorában kaphatta meg a lepra iszonyatos betegségét. Így el tudjuk képzelni és meg tudjuk érteni a zsoltáros halálközeli gondolatait, hiszen az egész zsoltárból érződik az, hogy írója siralomházban van – és ez a siralomház saját bomladozó teste.

A halál gondolatának jelenléte a zsoltárosban félelmet, erőtlenséget kelt (5–9), és oly mértékben megterheli a szenvedőt, hogy „saját heves testi reakcióival is szembe kell néznie (benső fájdalmai »szomatizálódnak«: elnémul (17b), és vakká válik (10a)... Azzal, hogy a kommunikációhoz szükséges alapvető érzékei felmondják a szolgálatot, a zsoltáros sajátos, önmagába zárt világba kerül, amit egyfajta depressziós helyzetként is értelmezhetünk.”⁷⁰ Világosan érzi és közli is azt, hogy egy kiút van esetében: a halál. Végig lehet követni a súlyos gondolatmenetet, ahogy birkózik a halál gondolatával, nem cinikusan, nem megjátszva, hanem teljesen komolyan véve azt.

A büntetés miatti megköötöttség témája a 88. zsoltárban is felismerhető: „rab vagyok, és nem szabadulhatok”, ami azonban a halál állapotára vonatkozik. E zsoltár magáról a bűnről nem beszél, azonban „különös kegyetlenséggel tárja eléink azt a lehetőséget, hogy a bűnök nem pusztán büntetést vonhatnak maguk után, hanem alapvető változást hoznak létre ember és Istene viszonyában”.⁷¹

A fájdalom és az elhagyatottság teljes reménytelenségbe taszítja az imádkozót, hiszen egyetlen megmaradt dolog, amit tehet, hogy Istenhez esedezik: „Uram, szabadításomnak Istene, nappal kiáltok, éjjelente előtted vagyok, jusson elődbe imádságom, hajtsad füled az én kiáltásomra...” (2–3). Kérdések sokaságát intézi Istenhez, Istenben látja szenvedéseinek okozóját, hiszen minden ember élete az ő kezében van, és bár úgy gondolja, hogy Isten eltaszította, egyetlen támasza ő marad (14). A másik dolog, ami igencsak figyelemreméltó, hogy a zsoltáros nem káromolja Istent, nem szidja, nem perel vele. Nemcsak testileg szenved, ha-

67 Uo. 640. ■ 68 Xeravits G.: Spiritualitás a beteg ember zsoltáiraiban, i. m. 42. ■ 69 Vö. Gyökössi E.: *A zsoltárok csodálatos világa*, i. m. 189. ■ 70 Xeravits G.: Spiritualitás a beteg ember zsoltáiraiban, i. m. 47. ■ 71 Uo. 44.

nem lelkileg is, hiszen a leprás beteg kitaszított, mindemellett valószínűleg meg is vakult már, vagy alig lát, sötétben van, „már csak a sötétség ismer engem” (19). És ebben a mélységben, amikor azt érzi, neki már csak a sötétség a barátja, a menedékház kapuja örökre bezárult előtte, felkiált – és talán ez a zsoltár egyik kulcsmondata: „De én Hozzád imádkozom, Uram!” Amikor már semmi vigasz, semmi remény, egyetlen támasza, kiútja az Úrhoz való imában rejlik.

UTÓSZÓ

Végző soron mindegyik zsoltár Izrael Istenének dicséretét zengi. Izrael az Úrhoz menekült a bajok idején, és tudta, hogy az Úrnál segítséget találhat. Természetesen észre kell vennünk a zsoltárok költői szépségét, de nem szabad elfelejtenünk, hogy mégsem „istenes versekről” van itt szó, hanem olyan imádságokról, amelyekben az

ember vagy a gyülekezet Isten színe elé áll örömeiben, bánatában. Azonban arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy a Zsoltárok könyve Isten írott Igéjéhez tartozik, e nemből tehát kijelentő, tanító jellege is van, hiszen példát nyújt, imádkozni tanít,⁷² társ az élet minden kihívásában. Átéltetjük ugyanazokat az érzéseket, amelyek a zsoltár íróját eltöltötték, ugyanakkor meghallhatjuk a zsoltárokból Isten igei üzenetét, amellyel int, vigasztal, megerősít és mindennapi nehézségeinkben velünk van.

A zsoltárok tanulmányozása során láthatjuk, mi mindent vittek Isten elé íróik. Sok olyan témát is, amit mi talán nem mernénk és nem is tartanánk illőnek Istennek vagy bárki másnak elmondani. Épp ezért a Zsoltárok könyve az egyik leghitelesebb „lelkigondozónk” életünk során, hiszen – Gyökössy Endre szavaival élve – „pontosan ez a nagy őszinteség, az imákból kiérezhető atya-fiúi viszony teszi minden idők egyik legmélyebb imakönyvévé a zsoltárokat”.⁷³

72 Tóth K.: *Zsoltármagyarázatok*, i. m. 1. ■ 73 Gyökössy E.: *A zsoltárok esodálatos világa*, i. m. 9.